

ART FEATURES OF MOSAICS OF UZBEKISTAN

Kuchkarova Negina Ixtiyor qizi

Member of the Union of Artists of Uzbekistan, the Republican
Specialized Music and Art School Interior Teacher

Independent research of the International University of the Tashkent

Chemical University is an art science gift.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15469147>

ARTICLE INFO

Received: 13rd May 2025

Accepted: 19th May 2025

Online: 20th May 2025

KEYWORDS

Mosaic, monumental
painting, concrete, glass,
smalta, ceramics, interior,
building facade, sketches,
panel.

ABSTRACT

This article will talk about the artistic features of the mosaic of Uzbekistan, the theme of its place in the art of painting and the compositional solution and analysis of their works. Also in the article, thoughts and views are expressed by the author through the works of artists.

O'ZBEKISTON MOZAIKALARINING BADIY XUSUSIYATLARI

Kuchkarova Negina Ixtiyor qizi

O'zbekiston Badiiy ijodkorlar uyushmasi a'zosi, Respublika Ixtisoslashgan

Musiqa va San'at Maktab-Internati yuqori sinf o'qituvchisi

Toshkent Kimyo Xalqaro universiteti san'atshunoslik yonalishi mustaqil tadqiqotchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15469147>

ARTICLE INFO

Received: 13rd May 2025

Accepted: 19th May 2025

Online: 20th May 2025

KEYWORDS

Mozaika, monumental
rasm, beton, shisha,
smalta, keramika, interyer,
binoning fasad qismi,
eskizlar, panel.

ABSTRACT

Mazkur maqolada O'zbekiston mozaikasining badiiy xususiyatlari, tasviriy san'atdagi o'рни, monumental san'atdagi ahamiyati va kompozitsion yechimlari tahlil etiladi. Shuningdek, maqolada muallif tomonidan rassomlar asarlari orqali estetik qarashlar ifoda etiladi.

Kirish

Mozaika san'ati insoniyat madaniy merosining muhim qismlaridan biri hisoblanib, uning ildizlari qadimgi Rim, Vizantiya va O'rta Osiyo madaniyatiga borib taqaladi. O'zbekistonda mozaika san'ati ayniqsa XX asrda rivojlangan bo'lib, u asosan monumental san'at bilan bog'liq ravishda shakllangan. Ayniqsa, 1966-yilgi Toshkent zilzilasidan keyin shaharni qayta tiklash jarayonida mozaikalardan keng foydalanilgan. Ushbu maqolada O'zbekiston monumental mozaikalarining badiiy xususiyatlari ilmiy asosda tahlil qilinadi.

Mozaika san'ati turli materiallardan foydalanish asosida kompozitsion tasvir yaratishga asoslangan. Ushbu san'at turida ishlatiladigan materiallar quyidagilar:

Shisha mozaika – yorqin rangli, quyosh nurlariga chidamli, suv o'tkazmaydigan material sifatida ishlatiladi.

Smalta – yuqori haroratda eritilgan va mustahkamlangan shisha bo'laklari asosida tayyorlanadi. Bu turdagi mozaikalar chuqur rang palitrasi va yorug'likning turli burchaklardan tushishiga qarab o'zgaruvchan effektga ega.

Keramika – odatda interyer bezaklari va me'moriy elementlar uchun ishlatiladi, sirlangan yoki sirsiz turlari mavjud.

O'zbekistonda mozaikalar yaratishda shisha, smalta va keramika kombinatsiyasidan keng foydalanilgan. Toshkentdagi ayrim monumental panellarda metallar va yarim qimmatbaho toshlar ham ishlatilgan.¹

Toshkent mozaikalarining shakllanishi va uslubi.

O'zbekistondagi monumental mozaikalar XX asrning ikkinchi yarmida, ayniqsa, sobiq SSSR davrida shakllandi. 1966-yilgi zilzila natijasida Toshkentda yuzlab binolar vayron bo'ldi, shaharni qayta qurish jarayonida esa mozaik san'ati muhim rol o'ynadi. SSSRning turli respublikalari qurilish loyihalarida ishtirok etgan va har bir hudud o'z me'moriy elementlarini kiritgan.

Jarskiylar sulolasi – Pyotr va Nikolay Jarskiy kabi rassom va me'morlar Toshkent monumental san'atining rivojlanishiga katta hissa qo'shgan. Ular yaratgan mozaikalar sotsialistik modernizm elementlarini o'z ichiga olgan holda, milliy naqshlar va mavzularni ham aks ettirgan.²

Shuningdek, Toshkentdagi ayrim mozaikalarda kosmonavtika, ilm-fan, mehnat va qishloq xo'jaligi mavzulari yetakchi o'rin tutgan. Misol uchun, Labzak hududidagi mozaikalar fazogirlik bilan bog'liq bo'lib, ularda kosmonavtlar, samolyotlar va milliy naqshlar uyg'unlashgan holda tasvirlangan.³

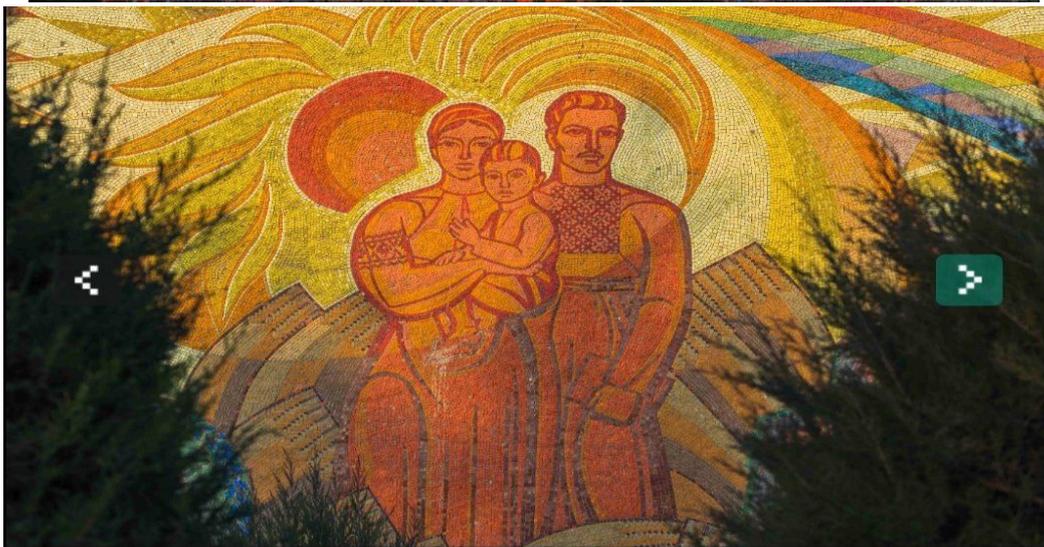
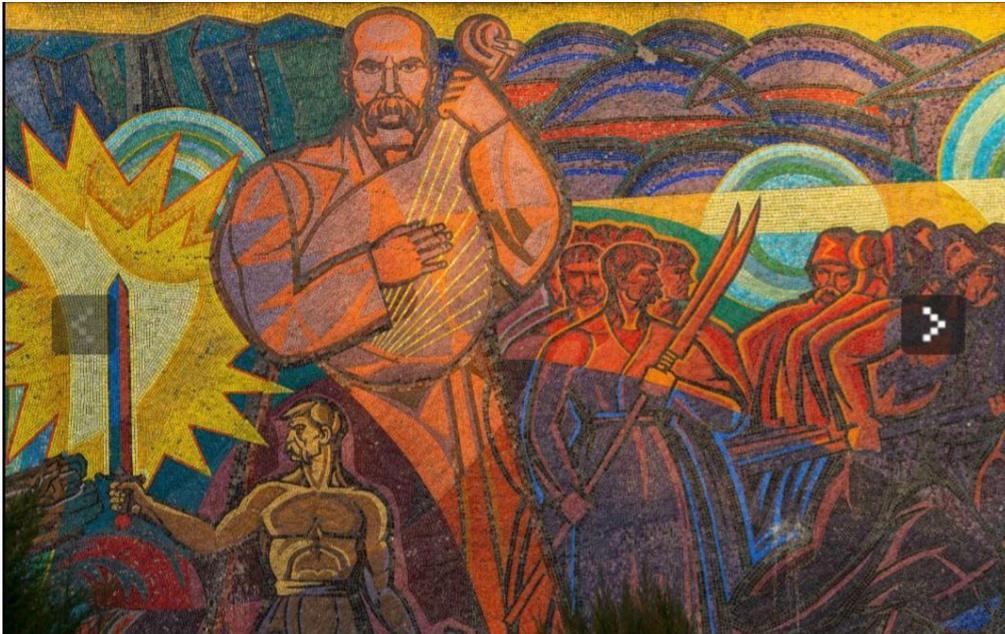
Toshkent monumental mozaikalarining eng yirik namunalaridan ba'zilari quyidagilar:

¹ Зиёев А. Ташкентские мозаики. – Ташкент: Академнашр, 2019.

² Федоров А. Искусство мозаики в Узбекистане. – Ташкент: Изд-во "Узбекское искусство", 2020.

³ Жарский П., Жарский Н. Монументальное искусство Ташкента после землетрясения 1966 года. – Ленинград: Изд-во "Искусство", 1968.

110-maktab binosidagi Taras Shevchenko mozaikasi – bu mozaika Ukrainalik rassom Vladimir Sergeevich Kutkin tomonidan yaratilgan bo'lib, unda Shevchenkoning "Kobzar" asari mavzulari aks ettirilgan.⁴

Yashnobod tumanidagi "Uy-joy qurilishi" mozaikasi – bu panno uy-joy qurilish kombinatining ishlash jarayonini tasvirleydi va texnik tafsilotlarga e'tibor qaratilgan.

Abdumalik Buxarbaev tomonidan yaratilgan "Minora" foiesidagi mozaik panel – bu monumental asar aloqa, makon va televidenie mavzulariga bag'ishlangan bo'lib, metall, marmar va yarim qimmatbaho toshlar yordamida ishlangan.⁵ Bu mozaikalar faqat bezak vositasi bo'lib qolmay, balki tarixiy va madaniy xotirani ham ifodalaydi.

⁴ Куткин В. С. Мозаики Тараса Шевченко и развитие монументального искусства. – Киев: Мозаика пресс, 1971.

⁵ Тохтаев Р. Технологические основы советского монументального искусства. – Ташкент: Фан ва технологиялар, 2015.

O'zbekistondagi monumental mozaikalar kompozitsion va estetik tahlil nuqtai nazaridan o'ziga xos xususiyatlarga ega:

Rang tanlovi – Issiq va sovuq ranglarning uyg'unligi muhim o'rin tutadi. Issiq ranglar (qizil, sariq) mozaikalarga dinamik ruh bag'ishlaydi, sovuq ranglar (ko'k, yashil) esa barqarorlik hissini uyg'otadi.

Stilizatsiya va kontrast – Mozaikalarda geometrik va abstrakt shakllar tez-tez uchraydi. Ayrim hollarda realistik uslubdagi tasvirlar ham ishlatilgan.

Simvolik yondashuv – Toshkent mozaikalarining aksariyatida xalqning mehnati, ilm-fan va texnologik taraqqiyot ramziy ifoda etilgan.

Ushbu xususiyatlar mozaikalarni nafaqat me'moriy bezak sifatida, balki san'at asari sifatida ham o'rganishga asos yaratadi.

Mozaikalarni saqlash va ularning kelajagi

Bugungi kunda Toshkentdagi monumental mozaikalar jiddiy xavf ostida. So'nggi yillarda ayrim mozaikalar buzilgan, yo'qolgan yoki ustidan bo'yalgan. Masalan, ayrim binolarni rekonstruksiya qilish jarayonida mozaikalar saqlanmagan yoki ularga shikast yetkazilgan.⁶

Shu bois, mozaikalarni himoya qilish bo'yicha quyidagi takliflarni berish to'g'ri dep o'ylayman:

Madaniy meros obyektlari sifatida rasmiy maqom berish – Toshkent mozaikalarini davlat ro'yxatiga kiritish va qonuniy himoya qilish.

Restavratsiya va ta'mirlash ishlari – Mozaikalarni asliyatga yaqin holatda tiklash bo'yicha ilmiy dasturlar ishlab chiqish.

Turizm va madaniy targ'ibot – Mozaikalar asosida sayyohlik yo'nalishlarini ishlab chiqish, ularni mahalliy va xalqaro darajada targ'ib qilish.

Homiylarni jalb qilish – Mozaikalarni yoritish va ta'mirlash uchun xususiy sektor va madaniy tashkilotlar bilan hamkorlik qilish.

Xulosa

O'zbekiston monumental mozaikalari san'at va me'morchilikning muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib, ularning tarixiy va badiiy qiymati juda katta. Toshkent mozaikalari xalqning madaniy xotirasini ifodalash bilan birga, san'at va me'morchilik o'rtasidagi o'ziga xos bog'liqlikni ham namoyon etadi. Shu sababli, bu san'at asarlarini saqlash va kelajak avlodlarga yetkazish uchun tizimli choralar ko'rish zarur. O'zbekiston monumental mozaikalari nafaqat tasviriy san'atning bir yo'nalishi, balki xalqning tarixiy va madaniy xotirasini o'zida mujassam etgan noyob obidalaridir. Ushbu mozaikalarni yo'qotish – o'z tariximizni yo'qotish bilan barobar. Shu bois ularni restavratsiya qilish, madaniy meros obyekti sifatida himoyalash va kelajak avlodlarga yetkazish muhim ahamiyat kasb etadi.

Agar mozaikalar saqlanib, ilmiy yondashuv bilan tiklansa, ular nafaqat Toshkent shahrining o'ziga xos badiiy ko'rinishini saqlab qoladi, balki xalqaro madaniy-turistik obyekt sifatida ham ahamiyat kasb etishi mumkin.

⁶ Mozerov Ph. Европейское монументальное искусство и мозаика. – Берлин: Изд-во "Архитектура", 1988.

References:

1. Зиёев А. Ташкентские мозаики. – Ташкент: Академнашр, 2019.
2. Федоров А. Искусство мозаики в Узбекистане. – Ташкент: Изд-во "Узбекское искусство", 2020.
3. Жарский П., Жарский Н. Монументальное искусство Ташкента после землетрясения 1966 года. – Ленинград: Изд-во "Искусство", 1968.
4. Куткин В. С. Мозаики Тараса Шевченко и развитие монументального искусства. – Киев: Мозаика пресс, 1971.
5. Тохтаев Р. Технологические основы советского монументального искусства. – Ташкент: Фан ва технологиялар, 2015.
6. Mozerov Ph. Европейское монументальное искусство и мозаика. – Берлин: Изд-во "Архитектура", 1988.